

STRATEGIJA VASH ROMANE DZUVLENGO THAJ E CHAJENGO ZURARIPE (2014-2020)

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Strategija vash Romane Dzvulengo thaj e Chajengo zuraripe (2014-2020)

AVGUNI VORBA/INTRODUKCIJA

E Romane dzuvlja¹ trujal sasti Europa dikhen jekh pharipe buteder ande ple pikhe/dumo kotar o rasizmo thaj kotar e mursha-dzvulja/gender diskriminacija, so javere rigatar chivel olen pe lengere themenge/societongere riga/margine. I ciknioni edukacija, ucho procento kotar regularno na-phiriba ande shkola thaj ikjovipe shkolar angleder te agoren ola, o ucho procento kotar bibucharipe thaj cikne shajipena te arakhen penge buchi, e Romane dzuvlen thaj e chajen, crden pe rig kotar e shajipena te aven dzi pe integracija thaj sasti participacija ande them/societa. Kodo so naj olen personalno dokumentura, teljaren/harnjaren olengere shajipena thaj but Romane dzuvlja thaj/vaj chaja shaj te aven dzi pe edukacija, sastipaski sama/grizha, buchi vaj javera servisura. O bareder rasizmo thaj anti-Ciganizmo ano konteksto katar e globalno ekonomikani kriza thaj internacionalno phiribe/mobiliteto e Romane familijengo, afektiririna/astaren/ e Romane dzuvlengo thaj e chajengo siguriteto, kerindoj olen dukhavdine pe socialno crdipe pe rig/ekskluzija, eksploatiribe, kinobikinipe/trafikingo thaj violenca/maripe/bilachipe/. E tradicionalno familijengere role pe save arakhena pes but Romane dzuvlja, keren bareder mehanizmura vash olengi ekskluzija/crdipe pe rig. E phrandipa pe terne bersha thaj phrandipa mashkar e chavore, vi majodorig dzall/kerel pes mashkar e Romane chave thaj chaja ande tradicionalne familije. Vi kodo so isi pozitivno trendo pe bajrovipe ande relacija mashkar e Romane mursha-dzvulja/gender, angli amende si lungu drom te shaj e Romane dzuvlja te oven autonomno/korkorutne, thaj te shaj e Romani dzuvli te hacharel pes kaj voj korkori shaj te lel decizija thaj te preiranel peski rola ande relacija mursha-dzvulja/gender.

E Romane dzuvlja thaj chaja butivar si avrijal konsultacijatar thaj avrijal kotar kodo kana kerel pes decizija vash, legislacija, politike thaj programura, leindoj kate vi kadala butja save si specijalno dizajnirime te adresirinen lengi situacija. Kodo anela dzi pe nanipe, vaj limitirime perspective vash e Romane dzuvlja vaj chaja ande polliike vash gender/jekhipe mashkar e mursha thaj dzuvlja/, pe lengi socialno inkluzija vaj nashtipe mashkar e Roma te ovel olen jekha-jekh avipe dzi pe hainga/resorsija/ thaj te len sasti participacija pe sa e umala/sfere/ kotar e publikano thaj privatno dzivipe/trajo/. Dzikote sasa kerdino varesavo progresu pe prendzaripe e butivar kerdine diskriminacija mamuj e Romane dzuvlja thaj vash o najekhipe so von dikhen ano olengo avipe thaj distribucija e publikane/putardine servisongi, o nanipe katar e desegregirimi data baza informacijendar kerdini upral gender/mursha-dzvulja thaj etniciteto savi so trubuj te adresirinel e Romane dzuvlen thaj e chajen trujal e Europakere thema, harnjarena e shajipena pe manusha so keren e politika thaj e advokaten vash manushikane hakaja te lacharen e Romane dzuvlengere hakaja thaj olengi situacija pe lokalno thaj pe nacionalno nivelo. Kodo nanipe katar e data baza dureder harnjarela olengo shajipe te kerel pes lachi baza vash shukar thaj adekvatno monitoring thaj evaluacija.

E Romane dzuvlengo thaj chajengo zuraripe thaj o konvencionalno/gender si kleja te resel pes dzi ko jekhipe mashkar e mursha thaj e dzuvlja, thaj dzi ko lacheder demokratikane thema/societete. E dromaripasko proceso vash e Romane dzuvlengere thaj chajengere grizhi tahaj prioriteura, vi ande politika, vi ande praktika, ka del shajipe e publikane politika te bajraren o jekhipe thaj o maripe mamuj i diskriminacija, kodolesar so ka lokhljarel o proceso pe savo i politika ka del shajipe e dukhavdine manusha save dikhen na-jekhipe, sar so si e Romane dzuvlja thaj chaja. O gender jekhipe shaj te kerel kultura katar e disegrigirimi data informacijengo vash kodo, si e manusha dzuvlja vaj mursha thaj savo si lengo etniciteto, te shaj te kerel pes lacheder impakto thaj monitoring upral e publikane politikakere procesura thaj pe jekh vrama te eliminirinel e bariere save dikhen e Romane dzuvlja thaj e chaja pe lengo najekhipe, te harnjarel pes o chorolipe, te vazdel pes o ekonomikano bajrovipe thaj o themutnipe.

¹Romani dzuvli se jekh generikani vorba savi so ucharel buteder thaj javere der dzuvlengere grupe save si pashe dzi pe Romane dzuvlja, sar so si e dzuvlja katar e Sinti, Manush, Kale, Dom, Lom, Gypsies, Phirutne/Travellers, Yenish, Beash, Ashkali, Egyptians, thaj e javera pashe grupe pe akala.

O investiribe ande Romane chajengi edukacija, buteder Romane dzuvlja te dzanen te skrinisaren thaj te ginaven, te barjarel pes o numero e Romane dzuvlengo so keren buchi thaj te len than ande buchako marketo, te shaj te aven lokheder dzi pe kredito, dzi pe phuv thaj te promovirinen pes e Romane dzuvlengere politikane hakaja thaj participacija, si numa nekobor faktora save so shaj te anen dzi pe Romane dzuvlengo zuraripe.

Kodoleske, si but importantno te adresirinel pes i butivarkerdini diskriminacija thaj socialno ekskluzija so kerel pes mamuj e Romane dzuvlja thaj chaja pe jekh sistematikano thaj inkluzivno drom, cilosar te resel pes dzi pe kodo e dzuvlja te shaj te lens a pengere hakaja, te aven dzi pe jekhipe e murshencar thaj olengere hakajoncar thaj te ovel olen lacho thaj zuralo autoriteto.

KONTEKSTO

Na numa so dikhen butivar kerdini thaj mashkarsekcionalno diskriminacija an pengo sakodivesko dzivipe, e Romane dzuvlja thaj chaja vi dureder adzikeren te oven kotor e prioritetondar pe nacionalno nivelo. Vi kodo so keren pes varesave akcije kotar but internacionalno organizacije savencar adresiririna pes e grizhi vash e Romane dzuvlja thaj chaja, e Romane dzuvlja si dureder crdime pe rig kotar e procesija kotar e politikako keribe/kreiribe pe lokalno thaj pe nacionalno nivelo. O diskurso te involvirinen pes e Romane dzuvlja thaj chaja, vi majdur naj khetane e elementoncar kotar chachune thaj lache gender aktivitetura, savo so chi trubuj te oven unikalno numa vash e Romane dzuvlja, numa te oven gasave, save so si vi vash e na-Romane dzuvlja. Kaj chi kerel pes kodo na trubuj te sikavas faktoncar, o nanipe kotar informacije vash e Romane dzuvlja pe lokalno nivelo thaj sar so but raportura kotar sasti luma sikaven kaj o chorolipe, diskriminacija, socialno crdipe pe rig thaj o najekhipe mashkar dzuvlja thaj mursha sikavena pes vi vash e but javera dzuvlja save so naj Romane dzuvlja.

E Romane dzuvlengo phuchpe/butja majanglal astarde te sikaven pes ko ekvash 90-to bersh suprtosar katar e internacionalno organizacije, save so astarde te vazden vi e andrune procesija vash identficiribe institucionalno mehanizmura te adresirinen pes e Romane dzuvlengere phuchimata, vi te keren khetanutne aktivitetura e Romane NGO-encar thaj javera internacionalno organizacijencar te promovirinen thaj teden suportu pe Romane dzuvlengere butja, sar vi te vazden o kapaciteto e romane dzuvlengo thaj aktivistetongo.

Jekh kotar e avgune importantno shajipena vash e Romane dzuvlja te vazden pengo krlo/glaso, sasa o Avguno Romano Kongreso katar e Europaki Unija, organizirimo azhutimasa/suportosar katar e Europaki Komisija ande majo 1994 bersh ande Seville, Espanijate, kote so Romane dzuvlja kotar sasti Europa diskutirindas pengere problemura vash avgo drom/persho data. Kadale khidipastar iklesto vi o "Romane Dzvulengo Manifesto", savo so phenenl e Romane dzuvlengi situacija ande Europa thaj phenenl vash o trubujipe te ovel e dzuvlen aksesu/avipe dzi pe edukacija kolesar ka zuraren pengo maripe mamuj i diskriminacija thaj patrijahalno role andre thaj avrijal kotar e familije. Gasavi jekh participacija e Romane dzuvlja line pe 2000 bersh pe Beijing Plus Five meeting in New York/Pekingoski Plus Panch khidipe ande New York, thaj pe UN Lumaki Konferencija mamuj Rasizmo ano Durban, Teluni Afrika pe 2001-to bersh, kote so e Romane dzuvlja phutardes vorbisarde vash e sterilizacija kerdini zorasar, bibucharipe thaj kherutni violence.

Mashkar e javera internacionalno organizacije o Europako Konsilo (CoE) astardas te vazdel sama vash e Romane dzuvlja thaj terne pe 1995 bersh kana o when the Komiteto vash Jekhipe mashkar e Dzvulja thaj e Mursha kerdine jekh "Ashunipe e Romane dzuvlengo" ano Strasbourg. Pe kodo bersh, e Ternengo Direktorijato ano Europako Konsilo organizirindas trening sesija vash terne Romane liderura thaj sar rezultato katar kodi trening sesija pe 1998-to bersh sasa kerdino e Terne Romane Manushengo Forumo. Kotar kodi vrama sasa organizirimi serija katar e seminarura vash e Romane dzuvlja thaj diskriminacija mamuj e terne manusha; bibahtake, e butja phangle e terne manushencar vi majodorig e Europako Konsilo promoviririna but buhleste, thaj e Romane dzuvlengere hakaja izolirinde kotar pengi buhleder agenda.

Ano 2003-to bersh, E Europako Konsilo vi jekhvar vazdijas e Romane dzuvlengo phuchipe trujal jekh serija katar e treningura, kapmanje, khidipena thaj studije. Ano 2003-to bersh, i Divizija vash Migracija thaj Roma/Gypsy kerdas, khetane e Agencijasar vash Fundamentalno Hakaja (FRA) thaj e OSCE-skere Uche Komesaresar vash Nacionalno Minoritetija, jekh studija "Barierengo Phageripe – e Romane Dzvulja thaj Avibe dzi pe Publikani Sastimaski Grizha/Sama". E Raportesko cilo sasa te azhutil e politiken thaj e manushen save keren e kanunora/zakonura, te hacharen/ahaljovent i natura katar e Romano dzuvljako aksesu/avibe dzi pe sastimaski grizha/sama thaj te asisitirinel olen te lacharen thaj te implementirinen e politiken vash e Romane dzuvlja thaj sastipe. Pe kodo bersh, e Europako Konsilo thaj FRA, ko partneriribe e nacionalno gavernoncar, astarde te den suportu vash e inicijative vash e Romane dzuvlja, sar so sasa o keribe e Internacionalno Romane Dzvulengo Networko/Drakhin (IRWN), thaj te den forumija vash e

Romane dzuvlja te definirinen e politikakere prioriteton thaj mashkar peste te ulaven pengere dikhipena thaj experience kotar lengere thema.

Kotar 2007-to bersh, nekobor Thema membrura khetane e Europakere Konsilosar lije zor te dikhen pes e Romane dzuvlengi thaj e chajengi grizhi thaj problemura pe internacionalno nivelo, kodolesar so dine e Romane dzuvlengere bareder forumo kote so e dzuvlja ka shaj te pharuven pengere dikhipena thaj experience, sar vi te keren buchi upral e khetanutni agenda. Ano septembro 2007-to bersh, Europako Konsilo, khetane e Shevijakere Gavernosar organizirindas 1-to Internacionalno Romane dzuvlengi Konferencija ano Stokholm, thaj pali kodo o 2-to Internacionalno Romane dzuvlengi Konferencija ande Atina, khetane e Grecijakere Gavernosar ano januaro 2010-to bersh, thaj 3-to Romane Dzuvlengo Kongreso ande Granada khetane e Espanijakere Gavernosar ano oktobro 2011-to bersh. Pe 17-18 septembro, e Finlandako Gaverno organizirindas e 4-tone Internacionalno Romane Dzuvlengi Konferencija ano Helsinki, ki kooperacija e Europakere Konsilosar. Kerdini si jekh Internet rigori vash e Internacionalno Konferencije ande oficijalno veb rigori ko Europako Konsilesko Internet rigori.

O konvencionalno gender thaj fokuso upral e Romane dzuvlja si ucho prioriteti vash e Suportesko Timo e Specijalno Rerezentantosker vash e Romane butja pe 2014-to bersh. Pala e Konferencija ano Helsinki kerdije pes nekobor inicijative suportosar katar e Finlandako Gaverno, mashkar olende si vi e buchi kerdini upral e Phenjalipe platform thaj o suproto dendo te implementirinel pes kodi Strategija. Dureder, e Suportosko Timo an peskere aktivitetura vi e cilo te zurarel o konvencionalno gender mashkar peskere programura thaj pe javera Eurpake Konsileskere inicijative. Pe kodo element, e CoE-pasko Eksperongo Komiteto pe Romane butja (CAHROM), dijas peskere Gender Raportere katar e Finlanda cilosar, te zurarel o konvencionalno gender ande Komitetoski buchi thaj te del nekobor tematikane raportura save adresiririna o phiribe ande shkola, specijalno fokusesar pe Romane chaja, te kerel aktivitetura te harnjarel pess olengo ikjovipe shkolar angleder te agoren ola thaj shkolenji segregacija. Ano 2013-to bersh, o CAHROM lijas specijalno sama vash o kino-bikinipe/trafikingo e Romane dzuvlengo thaj chajengo thaj vash e phrandipa pe terne bersh. Sasa prezentuimo vi o khetanutno papiro so keredine e Europako Romengo thaj Phirutngeno Forumo thaj o Phenjalipe vash e phrandipena pe terne bersh, so vi jekhvar sasa diskutirimo ko CAHROM-esko khidipe pe majo 2014-to bersh khetanes e Ekspertongere Grupasar vash Akcija mamuj o Kino-bikinipe/trafikingo e Manushencar. Kana astardas o bersh 2014, i Litvania rodijas te kerel pes CAHROM-eski tematikani grupa vash zoralipe e Romane dzuvlengo thaj gender dimenzija ande Integracijakere Politike vash e Roma. I Finlanda, Italia, i Republika Moldova thaj e Espania sasa e partner thema. Dureder, mashkar e 2014-to thaj 2015-to bersh, o CAHROM ka kerel vi tematikane grupe vash Terne Romengo zuraripe thaj ternengi dimenzija pe nacionalno politike vash e Roma, chavore thaj phrandipena pe terne bersh ande Romane komunitetija thaj tematikani grupa vash vash manushengo kino-bikinipe/trafikingo, specijalno fokusesar upral e Romane dzuvlja thaj chavore.

E OSCE-sko Ofiso vash Demokratikane Institucije thaj Manushikane Hakaja, (ODIHR) kotar e 2003-to bersh astardas buteder te adresirinel e Romane dzuvlengere butja, kana e Misteriengo Konsilo sikavdas e Akcijekere Plane vash e Roma thaj Sintura ande OSCE-ski areja/umal. E Akcijako Plano kotar 2003-to bersh si avguno komprehenzivno politikano dokumento savo adresirinel e klejakere areje/umala thaj dela rekomandacija vash e akcija kotar e Thema participantura. Vash persho data/avgodrom, e Akcijako Plano phenel kaj Romane thaj Sintongere dzuvlja trubuj te oven sistematikane vazdine pe ucheder nivelo pe sa e relevantno politike vash e Roma thaj trubuj te len participacija pe jekh funda/baza sar so keren kodo vi e mursha.

An pesky buchi pe promoviribe gender jekhipe/egaliteto, o ODIHR kerdas kooperacija vi e Gender Sekcijasar thaj e OSCE-sko Specijalno Rerezentanto thaj Koordinator vash Maripe mamuj o Kino-bikinipe/Trafikingo e Manushencar, thaj te adresirinel e bute formen katar diskriminacija mamuj e Romane dzuvlja thaj chaja, save si specijalno dukhavdine e kino-bikinipasar/trafikongesar. Majdur, o ODIHR kerdas fokuso vi upral promoviribe thaj suportu pe edukacija vash e Romane dzuvlja thaj chaja save so alusaren, thaj dija suportu pe Romane dzuvlengere NGO, sar so vi kerdas inicijative vash informiribe thaj alusaribaskere kampanje vash e Romane komunitetija ande Serbia thaj ande Nekanutni Jugoslavijaki Republika Makedonija. Sar koter e projektostar "Majlache Praktike vash e Romengi Integracija", implementirimo katar e Ofiso vash Demokratikane Institucije thaj Manushikane Hakaja ande Stungo Rigesko Balkano ande 2012-to thaj 2013-to bersh, e Romane dzuvlengi participacija pe lokalne alusariba/elekcije avilas majlachi praktika ande Bosna thaj Hercegovina. Dureder, o ODIHR dija suproto pe "Kampanja te kerel pes Prevencija thaj Maripe mamuj e Phrandipa pe Terne Bersh" pe Romane komunitetija ande Romani ko 2011-to bersh. Sar koter kampanjatar, dokumentarno filmo vash e phrandipa pe terne bersh sasa kerdino, sar vi aktivitetura ande desh Romane komunitetija save so sasa implementirime.

E OSCE-ski Parlamentarno Asambleja, pe peski Bishto Bersheski Sesija ano Belgrado ko juli 2011-to bersh, linas/adoptuindas duj rezolucije vash e Roma, mashkar save sasa vi i rezolucija vash "Promoviribe politike vash jekhipe mashkar e dzuvlja thaj e mursha ande Romani populacija". Ko 2012-to bersh, o ODIHR chivdas bareder fokuso upral kodo te vazdel sama pe bute formengiri diskriminacija thaj dukhavipe save dikhen e Romane thaj Sinti dzuvlja. O Specijalno Dzives vash Roma thaj Sinti, so dzalas ko 26-to septembro pe Manushikane Dimenzijako Implementiribasko Khidipe, ka kerel fokuso upral e Romane dzuvlengo zuraripe. Rerezentantura katar e Thema participantura thaj Romane dzuvlikane organizacije phende kaj i edukacija si vitalno te shaj te kerel pes bareder Romane dzuvlengi aktivno participacija ande publikano thaj politkano dzivipe.

O ODIHR chudas vi specijalno pharipe upral e Terne Romengo zuraripe thaj suporto vash e Terne Romengo networko/drakhin TernYPE. Ano 2011-to bersh o ODIHR dijas suporto pe Romane organizavcije te vazden/bajraren e ternongo aktivizmo, leindoij kate vi treningo vash e ternengi mobilizacija thaj civilno participacija, so andas dzi pe kdo te kerel pes Terne Romengi Alijansa. O ODIHR kerdas vi o trinto "Romengo Konsultacijako Khidipe" buteder sar 40 Romane thaj Sinti dzuvlja, civilno societakere reprezentantura save so avile kotar e OSCE regija. E konsultacijako khidipe andas dzi pe kodo te lel/adoptuil pes e "Varshavaki Romani, Sinti thaj Phirutnengi Dzuvelngi Deklaracija", savi so sikavela e dukhavdine situacija pe savi arakhena pes e Romane, Sinti thaj Phirutnengere dzuvlja thaj o negativno impakto katar e rigorozno gavernongere aktivitetura upral lende.

Pala e Suplementarno Manushikane Dimenzijako Khidipe ano septembro 2013-to bersh, savo sasa vash evaluacjis pe 10 bersha katar e implementacija e Akcijako Planesko pe Roma thaj Sinti, ko 6-to decembro 2013-to bersh Ministerijalno Konsili andas i Decizija No. 4/13 kolasar khamenas te vazden e OSCE-skere zora vash e Implementacija e Akcijako Planeski vash Lacharipe e Situacija pe save si e Roma thaj e Sinti, specijalno fokusesar pe Romane thaj Sinti dzuvlja, Terne thaj Chavore. n

Katar e 2006-to bersh, e Europaki Unija sasa fokusirimi pe Romane dzuvlja adopcijasar e Eurpakere Parlamentoskere Rezolucijasar pe Romane dzuvlja ande Europaki Unija. Mashkar vaver i rezolucija phenel kaj: "E Romane dzuvlja si mashkar e majdukhavdine grupe thaj individualcija ano Thema membrura thaj ande tema so sip e aksesija. ".

Teli o konteksto katar e 2007-to bersheski Europako Konsileski konkluzija pe Roma thaj e 2008-toto bersheski rezolucija katar e Europako Parlamento vash inkluzivno Europaki fremeski strategija pe Roma, ano 2008-to bersh e Europaki Komisija ikaldas jekh buchako dokumento pe komunitetakere instrumentura thaj politike vash e Romengi inkluzija (COM 2008/420), savi so phenel kaj buteder katar e nacionalno strategije vash e Romengi inkluzija khamen te oven biashunde vash e spcifikane pharipena saven dikhen e Romane dzuvlja thaj phenel kaj "e inkorporacija e gender butjeni thaj e spcifikane akcijengi vash lacharipe esituacija pe savi arakhena pes e Romande dzuvlja pe sa e politike si importantno phundro majangle pe gender jekhipe thaj socijalno kohezija", adoptuindoij/leindoij e "dujrigosko angjaripe e gender akcijengo, cilosar te sigurinel pes kaj, sa e pharipena so dikhen e Romane dzuvlja naj te oven achavde palpale thaj ka oven adresirime sar so trubuj."

Pe kodo bersh, e Europaki Komisija publicirindas o reporto pe e "Etnikane minoritetija thaj e Romane dzuvlja ande Europa: jekh kazoo vash gender jekhipe", savo so phenel kaj e etnikane minoritetija, specijalno e Romane dzuvlja si majdukhavdine kotar e butivar kerdini diskriminacija thaj si anglal baro risiko katar e socijalno crdipe pe rig/ekskluzija thaj chorolipe, kotar e dzuvlja so si katar e javera populacija thaj katar e mursha.

Dikhindoij e buchi so kerdas e FRA, i Agencija kerdas fasilitacija upral e buchi e Romane dzuvlengo networko/drakhina trujale e Romane dzuvlengi participacija pe internacionalno konferencije, adresirindoij e implementacija katar e nacionalno politike pe Roma, trujal treningo thaj trujale mesajengi diskusija, savi so dije e Agencijaker shajipe te sigurinel kaj e perspektiva e Romane dzuvlengi sasa integririmi an pesko buhleder networko. I konferencija "Amare Krle/Glasura si Shunde" savi sasa khetane organizirimi katar e Shvedijako Gaverno, Europako Konsilo thaj katar e FRA an decembro 2007-to bersh, fokusirimi upral e butja pe dzuvljane hakaja, maripe mamuj o kino-bikinipe/trafikinogo, vash e reproduktivno hakaja thaj avibe dzi pe publikane sastipaskere servisura vash e Romane dzuvlja. Kodo sasa shajipe te ulavel pes informacija thaj lahce praktike mashkar e manusha savi keren e politike thaj e Romane Dzuvelngere networkija/drakhina trujal sasti Europa.

PE 2011-to bersh, i FRA publicirindas jekh "Studija vash e situacija pe savi si e Romane dzuvlja thaj e mursha ande EU" vash e desh thaj jekh Thema membrura thaj prezentuindas kodo gender-fokusirimo report vash e khetanutno LIBE thaj FEMM publikano ashunipe teli e EU Fremo vash Nacionalno Strategije pe Romengi Integracije' pe 18-to septembro

2011-to bersh. E informacije katar kodo sikavdine kaj e Romane dzuvlengi situacija pe sa e areje kotar e socjalno dzivipe, ande edukacija, bucharipe, khera thaj sastepe, arakena pes pe goreder/bilacheder situacija no so si e mursha.

Ano 2011-to bersh, e Europaki Komisija kerdas Fremo vash e Nacionalno Romengere Integriribaskere Strategije (katar avel vi "Europako Fremo"), kaskere cilura si te keren pes konkretno diference ande Romengere pgeredzvidipena kodolesar so ka del pes kurazho e Thema mebrura te adoptirinen vaj te buhleren komprehenzivo butikeripe upral e Romengi integracija. E gender statistike numa e referencencar dzi ko Khetanutne Bazikane Principura vash Romengi Inkluzija, kerel e Thema membrura vaj e tema kandidatura te len kurazho te len pe sama e gender dimenzija dzikote dizajninirina pengere strategije vash e Roma. Ano maj 2011 bersh, o EPSCO Konsilo, kana adoptuindas e konkluzije katar o Europako Fremo, phendas vi kodo so "trubuj te lel pes specijalno sama vash e interesija thaj e pharipena so dikhen e Romane dzuvlja thaj chaja, save so si teli o riziko katar e butivar kerdini diskriminacija, thaj kodoleske trubuj te aplicirinen pes gender perspective ande sa e politike thaj akcije vash angljaripe e Romengere inkluzija." Sar te si, Nonetheless, buteder katar e Nacionalno Strategije vash Romengi Integracija na kerde kodo thaj ni ande e gender perspektiva vash e Romane dzuvlja thaj chaja thaj olengere pharipena. An kodo konteksto e Europako Parlamentarno Komiteto pe Gender Jekhipe thaj Dzuvlukane Hakaja, teli legaripe katar e Teli Sherutni Livia Jaroka, adoptuindas, ano oktobro 2013-to bersh o report vash "Gender Aspektura ande Europako Fremo pe Nacionalno Strategije vash Romengi Inkluzija", phenindoj kaj o gendar na lela lacho than ande nacionalno strategije. O raportu akharela e Themen membron thaj e Komisija te zuraren o gender phuchibe, te kerel pes gender impakto, thaj te konsultirinen pe dzuvlikane organizacije thaj e Romane NGO vash e nacionalno strategije. Kodo formulirnela nekobor specifikane politikane propozalura thaj aktiviteta save so adresirinen, mashkar javer, chavorengo chorolipa, inkljovipe shkolorat thaj phrandipena pe terme bersha. An peskere konkluzije katar decembro 2013-to bersh, o EU Konsilo dela rekomandacija e themenge membronge te maren pes mamuj sa e forme diskriminacijatar, leindoj kate vi butivar kerdine diskriminacija, save so dikhen e Romane chavore thaj e dzuvlja, thaj te maren pes mamuj e violence, leindoj kate vi e kherutine violence, mamuj e dzuvlja thaj e chaja, manushengo kino-bikinipe, phrandipena pe terme bersha, chaven so mangen devleske specijalno trujal e legislacija/zakonura.

Kotar o 1999-to bersh, e Soroskesi Fondacija Phutardo Sasoinipe (OSF) trujal peskere ververeder programura astardas te del suportu/azhutipe vash e Romane dzuvlja pe Europako nivelo, majangle kana o Roma PArticipacijako Programo (RPP) organizirindas Internacionano Konferencija vash e Romane Dzuvlja ande Budapest. O OSF dijas suportu e Romane dzuvlen trujal peskere grantura vash e Romane NGO-engo kapacitetosko vazdipe, sigurindoj bareder kvota katar e Romane dzuvlja thaj terme chaja dsvr line than an kodola grantura thaj inicijative vash e Roma (sar egzemplo, internship shema vash e terme Roma so agordine studije/fakultetura khetane e Eurpopakere Komisijasar) thaj kreirindas specijalno inicijative vash e Romende dzuvlja, cilosar te promovirinile thaj te zorarel e liderongi rola mashkar e Romane dzuvlja, te vazdel inicijative bazirime upral e lokalno komuniteto so ka oven legarde katar e dzuvlikane aktivistura, thaj buhleder shajipena vash lachi participacija trujal bareder numero Romane dzuvlengo ande politikako buhjaripe. O OSF pe kodi vrama dela trin stipendije vash Romane dzuvlja save agordine fakulteti kotar e Albania, Bulgaria, Chehiko Republika, Ungriko them, Italia, "Nekanutni Jugoslavijaki Republika Makedonija", Romania, Serbia, Slovakia, Espania thaj Turkija/Khoranipa, save si involvirime/hemime ande Romane dzuvlikane hakajengere butja.

E Phutrade Societaker Fondacije OSF, e Europako Romane Hakajengo Centro thaj javera manushikane hakajengere isntitucije dije suportu pe elaboracija thaj rovipena kotar e reportura kerdine katar e Romane dzuvlengere NGO dendine dzi pe Khetanutne Naciengere monitoring komitetura vash e Romane dzuvlengere grichi, akharindoj vash akcija katar e reportiribaskere thema sar so si Albania, Bosna thaj Hercegovina, Bulgaria, Kroacija, Chehikani Republika, Grecija, Ungriko them, Italia, "Nekanutni Jugoslavijaki Republika Makedonija", Portugal, Romania, Serbia, Slovakia, Espania, Ukraina thaj Khetanutno Thagaripe/UK.

Vi pala sa kadal zora kerdine katar e internacionalno organizacije te den azhutipe/suportu vash e Romane dzuvlengere grizhi thaj prioritetura, e Romane dzuvlja thaj chaja pe nacionalno thaj lokalno nivelo line limitirimi sama, dzikote e grupa katar e Romane dzuvlengere NGO thaj dzuvlengere aktivistura pe nacionalno nivelura naj lache reprezentirime thaj naj olen shajipe vash zurali buchi. E Romane dzuvlen trubuj te ovel shajipen te afirmirinen thaj te len pengere hakaja, thaj shaj te len pengi sasti participacija ando them/societa. Kadaleske, dzikote e Romane dzuvlja thaj chaja astarde te oven prenzardine pe internacionalno nivelo sar jekh katar e majdukhavne kategorije upral savi kerela pes butivar diskriminacija, socjalno marginalizacija thaj chorolipe, e zora trubuj te oven fokusirime upral keribe diskurso katar gender jekhipe thaj te kerel pes jekh chachuni realiteta vash e Romane dzuvlja thaj chaja. Kodo akharel vash specifikane thaj lacheder droma te shaj e Romane dzuvlja thaj chaja te oven kadala so ka keren transformacija pe lengere dzivipena thaj e dzivipe ande lengere komunitetura, kote sar akcija trubuj te fokusirinen pes upral adava te vazden e lokalno

komunitetongi sama thaj e sama e politkane elitengo pe kodo kaj musaj te len e Romane dzuvlen thaj e chajen teli lengere prioritetura.

PROCESO

Pe 17-18 septembro 2013-to bersh, e Finlandako Gaverno ki kooperacija e Europako Konsilesko, ano Helsinki organizirinde e 4-tone Internacionalno Romane Dzuvlengi Konferencija. Buteder sar jekh shela Romane dzuvlja kotar but Europakere thema khedinge pest e dikhen so kerdjas pes dzi akak thaj save inicijative sasa dzi akak upral e buhjaripe ande politike upral e Romane komunitetongo nivelo thaj te den pengi kontribucija vash e Strategija sar te vazdel pes ucheder e Romane dzuvlengo thaj chajengo ande Europa.

I 4-to Internacionalno Romane Dzuvlengi Konferencija ani Finlanda si kotor serijatar kotar gasave aktivitetura azhutinde/suportirime kotar e Europako Konsilo khetane e buteder nacionalno gavernura, astarindoj kotar e 2003-to bersh. Pe sa kadala forumija e Romane dzuvlja phende peske grizhi, pharuvde pengi eksperienca thaj mobilizirinde pes khetane vash e khetanutne cilura/resarina. Teli konteksto kote e Romane dzuvlja vakerdine penge grizhi vash e bilacheder situacija pe savi si e Romane dzuvlja an nacionalno nivelura thaj e te arakhen pes droma sar te kerel pes lacheder kopoooperacija thaj networko vash buteder butja, kodi 4-toni Internacionalno Romane Dzuvlengi Konferencija dijas mehanimura vash bareder konsultacija mashkar e Romane dzuvlja thaj bareder zor dendini katar e nacionalno gavernura.

Ano 2012-to bersh, e Finlandako gaverno savo so angleder sikavdas pesky lachi voja te organizirinel e 4-tona Internacionalno Dzuvlengere Konferencija, organizirindas, khetane e Romanjakere gavernosar (e Nacionalno Romano Kultarko Institutesar) thaj ki kooperacija e Europakere Konsilosar, sasas kerdino o khidipe vash e Romane dzuvlengere ekspertura thaj aktivistura ande Bukuresta, so kerdas lachi preparacija vash e internacionalno konferencija thaj definirindas droma vash e inkluzivno konsultacija thaj Romane dzuvlengo involviribe an aktivitetija pala e konferencija. Kate si vi online konsultacija trujal e phuchiskre ilencar vash definiribe prioritetongere arejengo, phutardo akharipe thaj online konferencija ande Helsinki.

Dzikote dzalas i Helsinki konferencija, e Romane dzuvlja vi jekhvar phende kaj trubuj upral e angleder kerdine butja, te vazdel pes o vizibiliteto vash e Romane dzuvlja. Platformaki inicijativa, vakerdini Phenjalipe sasa vazdimi ani konferencija cilosar te del suportu vash e implementacije e strategijakere cilongi, save sasa formulirime ande konferencija thaj te del suportu pe inormacijengo ulavipe thaj koordinacija pe regionalno nivelo so si pashe phangle e Romane dzuvlencar thaj e chajencar. Korkorutne inicijativatar kerdini si Buchaki Grupa katar Romane dzuvlengere ekspertura save so ka buhjlaren thaj zuraren Strategija vash e Romane dzuvlja, savi so ka shaj te lel pes sar jekh fremeskoro dokumento vash e manusha so keren e politiki, vash e Romane dzuvlengere aktivistura thaj manushikane hakajenge institucije.

E Europako Konsilo pal kodo, kerdas fasilitacija pe Phenjalipaski Romane dzuvlengi Buchaki Grupa o khidipe ano Strasbourg ko 17-toto februaro 2014 bersh, te shaj te kerel pes elaboracija pe strategija e Romane dzuvlengi thaj te arakhen pes instrumentura vash efektivno implementiribe. E skurtoni Strategija khetanes e dujebershengo akcijako plano sasa dendine vash lejbe/adoptuibe kotar e Phenjalipe Naformalno Platforma.

ELABORIRIPE THAJ SO TE KEREL PES

I Strategija vash Lacharkeripe e Romane Dzuvlengo thaj Chajengo (2014-2020) si dejbe palpale/response pe trubujimata save si vakerdine kotar e Romane dzuvlikane aktivistura thaj civilno societa/them, manushikane hakajengo institucije, profesionalcura save keren buchi pe gender jekhipe thaj Romane dzuvlengere butja, gavernura thaj manusha so keren e plitika. I akanutni strategija si rezultato kotar e konsultacije e membroncar ano Phenjalipe Naformalno Platforma, civilno them, gavernura thaj internacionalno organizacije, dikhipasar pe keribe jekh referencengo dokumento vash e situacija pe savi si e Romane dzuvlja thaj chaje pe Europako thaj internacionalno nivelo vash e sa e relevantno akterura save keren buchi upral e gender jekhipe, socialno inkluzija thaj manushikane hakajengo protektiribe/arakhipe.

I Strategija si bazirimi upral e dziakanutne manushikane hakajengere standardura², upral e regionalno politike vash e Roma, Romane dzuvlja thaj socialno inkluzija³ thaj raportura⁴ sar vi rekomandacije vash e Romane dzuvlengi situacija ande Europa thaj Internacionalno nivelo.

I Strategija sikavela e cilon thaj e prioriteton vash zurarkeribe e Romane dzuvlengo thaj chajengo ande Europa thaj vi vavrijal Europatar. Definirina e majbare partnerongere trubujmata save so trubuj te resen pes kadale cilonar. E Romane komunitetura thaj e dzuvlengere grupe si centralno ande implementacija e Strategijaki kerdini kotar buteder riga.

I Strategija shaj te avel laches ko butikeribe e Naformalno Platformaki pe Romane Dzvulja, Phenjalipe thaj e javera relevantno rig ate shaj savour te:

- Promovirinen, den azhutipe thaj te kerenasilitacija ano proceso pe gender /Romane dzuvlengo thaj chajengo vazdipe pe sa e relevantno politike thaj programura;
- Promovirinen, den azhutipe thaj te keren fasilitacija pe proceso vash protektiribe e Romane dzuvlengere thaj chajengere hakaja;
- Promovirinen, den azhutipe thaj te keren fasilitacija te zuraren e Romane dzuvlen thaj chajen ande praktika;
- Informirinen thaj te vazden sama e themeskere autoritetongo, legistatorenngo, manushengo so keren e politike thaj sa e relevantno akteron vash e Romane dzuvlengo thaj chajengo status.

Vi kodo so i Strategija shaj te lel pes dokumento korkori peske kotar but riga thaj olesar te lacharel pes e Romane dzuvlengo thaj chajengo status, e Phenjalipaski Buchaki Grupa kerdas dujebeshengo Akcijako Plano cilosar te shaj efektivneder te resen pes so buteder cilora katar e Strategija. E Akcijako Plano ka ovel implementirime katar e Phenjalipaskere membrura ki kooperacija e relevantno internacionalno thaj nacionalno partneroncar. E Buchaki Grupa ka kerel revizije pe Akcijako Plano thaj ka dikhel dzi kote al ii implementacija sako duj bersh.

I. RESARIPE/CILO THAJ STRATEGIJAKERE OBJEKTIVURA

E Strategijako generalno cilo sit e resel pes progreso thaj zRomane dzuvljako zuralipe ande Europa thaj te zurarel pes o gender jehipe thaj i i na-diskriminacija ande thema kote arakhline pes leindoj sama upral e implementiribe e shoven strategijakere cilon save so si vash e butivarkerdini diskriminacija leindoj ani godzi e specijalno trubujmata, pharipena thaj shajipena saven so dikhena e Romane dzuvlja thaj chaja.

Strategijako cilo 1:

Maripe mamuj o rasizmo, anti-Ciganizmo thaj gender stereotipura so keren pes upral e Romane dzuvlja thaj chaja

E Romane dzuvlja si dukhavdine rasizmostar thaj kotar o anti-Ciganizmo sostar si javer etniciteto thaj kotar kodo so si dzuvlja. Dureder, o impakto katar o rasizmo, anti-Ciganizmo thaj socialno ekskluzija upral e Roma generalno, si bareder upral o dzividipe e Romane dzuvlengo thaj chajengo, save si buteder dukhavdine pe chorolipe, paldipe zorasa/evikcija, rasisikani violence, manushengo kino-bikinipe/trafikingo thaj javer. Upral sa kodo, e stereotipura vash kodo vareko si dzuvli vash mursh, thaj savi si e dzuvlengi rola ande varesave Romane komunitetura, kerel e Romane dzuvlengi situacija but phareder.

²Konvencija vash Manushikane Hakajengo thaj Fundamentalno Slobodijengo Protektiribe thaj olakere Protokolura, Internacionalno Kovenantano pe Civilino thaj Politikane Hakaja, Internacionalno Kovenantano pe Ekonomikane, Socialno thaj Kulturakere Hakaja, Khetanutne Nacijango Kovenantano vash Eliminirope sa e Formengo katar Diskriminacija Mamuj Dzvulja thaj oleksere Opcionalno Protokolo, Europako Konsileski Konvencija vash prevencija thaj maripe mamuj violence upral e dzuvlja thaj kherutni violence, Khetanutne Nacijegiri Konvencija vash e Chavengere Hakaja thaj Opcionalno Protokolija, Europako Konsiloski Konvencija vash Chavengo Protektiribe kotar e Seksualno Eksploatacija thaj Seksualno Bilachipe, Europako Konsiloski Konvencija mamuj o Manushengo Kino-Bikinipe, Khetanutne Nacijegiri Konvencija vash e Hakaja e Manushengi save nisi varesavo Disabiliteti, Lisabonesko Kontrakto, Europaki Unijaki Charta vash e Fundamentalno Hakaj, EU legislacija vash bucharipe thaj treningo (Direktiva vash jekh pokinibe 2006/54/EC), socialno siguriteto thaj penzije (Directiva 79/7/EEC), avipe dzi lachipe thaj servisija (Directiva 2004/113/EC), profesionalno, privatno thaj familijako dzividipe (Directiva 92/85/EEC) thaj Direktiva 2006/54/EC, e EU Rasaki Direktivacjal Directive 2000/43/EC, EU Employment Framework Directive 2000/78/EC etc.

³Europako Nacionalno Fremo vash e Romenere Integracijakere strategije, 10 Khetanutne Fundavene Principura vash Romengi Inkluzija, OSCE-sko Akcijako Plano vash e Roma thaj Sintura, OSCE-sko Plano vash Promoviribe Jekhipe mashkar e Dzvulja thaj Mursha, Pekingski Deklaracija thaj Akcijaki Platforma, Europako Konsileski Strategija vash Gender Jekhipe 2014-2017, Europako Konsileski Strategija vash e Chavengere Hakaja, Europaki 2020 Strategija, Europako Konsileski Strazburgoski Strategija pe Roma thaj javera.

⁴Helsinki 4-to Intrancionalno Romane Dzvulengo raport

I akcija ka ovel fokusirimi upral:

- Monitoriribe e manushikane hakajengi situacija pe savi si e Romane dzuvlja thaj chaja ko nacionalno nivelo the human rights situation of Romani women and girls at national level;
- Samako vazdipe vash sa bareder rasizmo, anti-Ciganizmo thaj gender stereotipura mamuj Romane dzuvlja thaj chaja;
- Calling on government and intergovernmental measures and action on combating racism, anti-Gypsyism and gender stereotypes against Romani women and girls;
- Promoviripe thaj suporto pe khetanutni akcija vash promoviripe thaj mamuj rasisitkani violence thaj anti-Ciganizmo mamuj e Romane dzuvlja thaj chaja;
- Promoviripe pozitivno thaj na-stereotipikano imazho vash e Romane dzuvlja thaj chaja;
- Promoviripe pozitivno thaj objektivno imazho vash e Romane dzuvlja ande mediumija;
- Promoviripe thaj suporto lachi Romane dzuvlengi participacija ande anibe decizija pe publikane institucije thaj politikanano dzivdipe;
- Promoviripe thaj suporto pe Romane murshengi rola ano resipe gender jekhipe;
- Promoviripe thaj suporto vash khedipe informacijengo vash e Romane dzuvlengo thaj chajengo status ande sa e areje dzivdipastar thaj kotar kulturaki rig, moniotringo thaj revizija ano publikane politikakere procesura.

Strategijako cilo 2:

Te kerel pes prevencija thaj te maras amen mamuj e forme violencatar so kerena pes mamuj e Romane dzuvlja thaj chaja

I violence mamuj e Romane dzuvlja thaj chaja vi dureder achovel buhljardi pe sasti Europa thaj achavela/kerel bilache konsekvence vi upral e Romane dzuvlja thaj chaja, vi upral e thema/societe thaj demokracije. E Romane dzuvlja thaj chaja butivar si viktime/zhertvi ktoar o kherutni/domestikani violence I Romani dzuvli butivar si viktima/zhertva kotar kherutni violence, phrandipa zorasar, kino-bikinipe thaj prostitucija zorasar, sterilizacija zorasar, violence katar e policija thaj verbalno vaj fizikano bilachipe kotar e but themeskere societakere aktorura thaj javera. E Europako Konsileski Konvencija pe Prevencija thaj Maripe mamuj Violenca upral e Romane Dzuvlja thaj Kherutni Violenca (Istanbuleski Konvencija) si dzi akak majzuralo internacionalno dokumento savo so si kerdino vash gasave phageripa e manushikane hakajengo.

I akcija ka lel vi:

- Akharipe e CoE Themen-membron te den somnatura, te ratificirinen thaj te implementirinen e Istanbuleskere Konvencija, sar jekh importantno dokumento;
- Promoviripe thaj suporto vash khedipe/kolektiribe thaj diseminiribe data informacijendar vash e legalno thaj javera keripena te oven kerdine pe nacionalno nivelo te kerel pes prevencija thaj te marel pes i kherutni violence kerdini upral e Romane dzuvlja thaj chajas;
- Promoviripe thaj suporto vash e bilateralno, regionalno thaj internacionalno koerercija cilosar te eliminirinen pes manushengo kino-bikinipe, specijalno pe Romane dzuvlja thaj chavore;
- Promoviripe thaj suporto vash eaktivitetura save ka keren prevencija thaj ka agoren/chinaven e phrandipena pe terne bershia thaj phrandipena zorasar;
- Akharipe e gavernon te maren pes thaj te keren prevencija pe sa e formi violencatar kerdine mamuj e Romane dzuvlja thaj chaja, leindoj kate vi e praktiken save legaren dzi pe gender najekhipe, vaj so phagena e Romane dzuvlengere thaj chajengere hakaja ;
- Promoviripe thaj suporto pe aktivitetura save nisi cilo te keren prevencija thaj te maren pes mamuj sa e forme diskriminacijatar, leindoj kate vi inkluzivno vi kulturakere keripena/aktivitetura;
- Promoviripe lache praktikengo save si vah prevencija thaj maripe mamuj e violence upral e Romane dzuvlja thaj chaja, vi kotar them vi kotar e na-themeskere akterura..

Strategijako cilo 3:

Te garantirinel pes e Romane dzuvlengne thaj chajenge lacheder avibe dzi pe publikane servisura

I dzandi diskriminacija thaj i ekstremn socialno ekskuzija keren e Romani dzuvli te nashti te lel adekvatno avipe dzi pe edukacija, sastipe, socialno protekcija, buchi, kher thaj akomodacija. O nanipe personalno dokumentura thaj nanipe edukacija keren bareder e dzuvlengi socialno ekskuzija thaj marginalizacija. Olenge participacija ando them/societa si chinavdi vi katar olenge gender rola so isi ande tradicionalno romane familije.

I akcija ka rodel te:

- Promovirinen pes adekvatno mehanizmura te kerel pes prevencija thaj te maren pes mamuj e diskriminacija, leindoj kate vi butivar kerdine diskriminacija upral e Romani dzuvli thaj lengo lokheder avipe dzi pe edukacija, buchi, sastipaski grizha, socialno protekcija, khera, akomodacija thaj javer;
- Promovirinen pes thaj te del pes suproto vash e aktivitetura pe ekonomikano zuralipe vash e Romane dzuvlja thaj chaja;
- Promovirinen pes thaj te del pes suporto pe aktivitetura vash e bajraripe e Romane dzuvlengere thaj chajengere manushikane hakaja;
- Promovirinen pes thaj te del pes suporto pe lache praktikengo ulavipe vash lacho gaverniribe pe gendr/Romane dzuvlja ande politika thaj ande praktika;
- Promovirinen pes thaj te del pes suporto vash mehanizmura pe gender thaj etnikano khedibe/kolektiribe informacijengo thaj monitoriribe upral o progreso pe bareder Romane dzuvlengi thaj chajengi participacija ande societa/them thaj olenge jekha-jekh reprezentiribe ano publikano thaj politikano dzivipe pe sa e nivelura.

Strategijako cilo 4:

Te sigurinel pes e Romane dzuvlengne lokheder avibe dzi pe justicija

I diskriminacija, o rasizmo thaj o gender najekhipe harnjarel e Romane dzuvlengo avipe dzi pe justicija. E Romane dzuvlen isi harneder/cikneder avipe dzi pe rovipaskere mehanizmura thaj dzi pe kodo te roden penge hakaj ande kris sostar naj lache informirime, numa naj len vi resursija, leindoj kate vi e ekonomikane barijeren vash legalno reprezentacija. Dureder, e gender stereotipura thaj nanipe balanso ano gender kerela e Romane dzuvlengere zhertvi te oven naefektivno ande justicijako sistemo, sar egzemplo, Romani dzuvli ka dzal ano phanglipe vash o kriminalo so kerdas lako rom.

I akcija ka rodel te:

- Identificirinen pes e barieri thaj te vazdel pes sama vash lende thaj te lel pes ani godzi so harnjarel e Romane dzuvlengo avipe dzi pe justicija;
- Dosharen pes e praktike save diskriminirinen e Romane dzuvlen thaj chajen ano lengo avipe dzi pe justicija;
- Identificirinen pes, kheden pes thaj diseminirinen pes solucije thaj praktike save aba egzistuin culosar te kerel pes fasilitacija pe Romane dzuvlengo avipe dzi pe justicija, leindoj kate vi kazura avrijal i kris thaj e kvazi-legalno faze katar e protektiribe e dzuvlikane hakajengo (*inter alia* trujao o Ombudsmano vaj javer manushikane hakajengi institucije);
- Keren pes rekomandacije te lacharel pes kadi situacija.

Strategijako cilo 5:

Te resel pes adekvatno thaj zurali Romane dzuvlengi participacije ande thana kote so kerel pes politikani thaj publikani decizija

E Romane dzuvljen naj adekvatno reprezentacija thaj participacija ande nacionalno thaj lokalno publikane administracijakere institucijende thaj ande politikano dzivdipe. Siguripasar efektivno Romane dzuvlengi participacija ande publikano thaj politikano dzivdipe, na numa so ka sigurinel pes olenge participacija ande decizijengo anibe vash e bucha so direktno afektirinela olen, numa vi ka azhutinen te sigurinel pes kaj vi e societa ka lel beneficije kotar lengi kontribucija so ka sikavel e themesko/societako diverzitetu.

I Akcija ka rodel te:

- Promovirinel thaj del pes suporto vash Romane dzuvlengi lachi participacija ande politikano vaj publikano dzivdipe an savi vi te ovel grupa so kerel decizije;
- Kerel pes monitoring upral o progreso ande Romane dzuvlengi participacija ande decizijengo anibe, te promovirinel phutardi data thaj lache praktiken trujal sasto them;
- Promovirinel thaj te del suporto pe aktiviteura save so ka zurarel e kandidatdon thaj e alusarde/elektirime Romane dzuvlen, te keren fasilitacijaa vi te del kurazho vash olengi participacija ko alusariba pe lokalno thaj nacionalno nivelo;
- Akharel e gavernon te sigurinen efektivno Romane dzuvlengi participacija ande publikano thaj politikano dzivdipe.

Strategijako cilo 6:

Achieving Gender and Romani Women's Mainstreaming in all policies and measures

The mainstreaming of gender and Romani women's concerns and priorities, both in policy and practice would enable public policy responses to advance equality and to combat discrimination. Gender mainstreaming introduces a culture of disaggregated data, impact assessment, monitoring and review into the public policy process and thus enhances the effectiveness of Romani women and girls specific policies; it also eliminates barriers for Romani women experiencing inequality, reduces poverty, boosts economic growth and strengthens citizenship. Mainstreaming creates means for the empowerment of Romani women and their autonomy.

Action should support mainstreaming in:

- various policy areas, in particular the areas of justice, law enforcement, local government, media, culture, education, minorities, migration, Roma, children's rights, social inclusion and cohesion, youth and sports, trafficking in human beings and drug abuse;
- the development and implementation of programmes, projects and activities of local and national authorities, intergovernmental institutions, human rights organisations and women's groups;
- the policy processes and functioning of the various bodies and institutions;
- the staff policies of local public administration, intergovernmental organisations, monitoring bodies, relevant human rights/Roma rights institutions, etc.;
- good practices on gender/Romani women and girls' issues.

II. PARTNERIRIBA

E Romane Dzuvlengi Buchaki Grupa vash e Strategijako implementiribe ka kerel linkura thaj parneririba e inicijativencar save aba egzistuin thaj e relevantno implementirbaskere mehanizmura sar so si:

Europako Konsilo

- Europako Konsilesko Specijalno Rerezentantno e Generalno Sekretaresko vash Romane butja
- Europako Konsilesko Ad-Hoc Ekspertongo Komiteto pe Romane Butja (CAHROM) thaj lesko Gender Raportero
- Europako Konsilo Direktorato vash Manushikano Digniteto thaj Jekhipe (thaj sa leskere sektorura sar so si, Gender Jekhipe, CDDECS, SOGI, GRETA, GREVIO, Lanzarote Konvencija, Chavengere Hakaja, FCNM, ECRI thaj javera.)
- Europako Konsilo Gender Jekhipasko Raportero
- Europako Konsilo Gender Jekhipaski Komisija
- Europako Konsilo Gender Legaribaski Zor
- Europako Konsilo Ternengo Departmento
- Europako Konsilo Permanentno Rerezentantura
- Komesaro vash Manushikane Hakaja
- Europaki Kris vash Manushikane Hakaja
- Kongreso e Lokaln thaj Regionalno Autoritetongo
- Parlamentarno Asambleja (specijalno lako Komiteto vash Jekhipe thaj Na-Diskriminacija)

Europaki Unija

- Europaki Komisija
 - Jekhipaski Grupa
 - Romani Grupa
- Europako Parlamento
 - FEMM Komiteto
 - Partijengi Grupa
- Europako Konsilo
- Fundamentalno Hakajengi Agencija
 - Gender Focalno Punkto

OSCE/ODIHR

- Kontakt Punkto vash Roma thaj Sinti Butja
- Komesaro vash Macionalno Minoritetura
- Gender Jekhipasko Departamento

Khetanutne Nacije/UN

- UN WOMEN/DZUVLJA
- CEDAW Komiteto
- Ofiso e Uche Komesaresko vash Manushikane Hakaja
- Manushikane Hakajengo Konsilo
- UNICEF
- UNDP

Internacionalno Manushikane Hakajengi thaj Romane organizacije

- Phutarde Societakere Fondacije/Soroskeski Fondacija
- Europako Romengo thaj Phirutnengo Forumo/ERTF
- Europako Romane Hakajengo Centro
- Europako Roma Informacijako Ofiso/ERIO
- Europaki Romane MANushengi Organizacija
- Europaki Romani Politikaki Koalicija
- Romengo Edukacijako Fondo/REF
- Romane Dekadako Sekretarijato
- Internacionalno thaj Regionalno Romane Dzulvengo Networkura/Drakhina
- Terne Romengere Networkura/Drakhina

Nacionalno nivelo

- Nacionalno Fokalo Punktura katar e Nacionalno Strategije vash Romengi Integracija
- Lokalno thaj regionalno autoritetura
- Nacionalno Parlamentengere membrura
- Gender Jekhipaskere grupe
- Ombudsmanura
- Nacionalne MANushikane Hakajengere Institucije
 - Gender Institutura
 - OSF nacionalno fondacije
- Nacionalno thaj lokalno Romane organizacije
- Romane dzulvengere NGO, Romane dzulvengere grupe thaj nevkura/drakhina
- Romane dzulvengere medijatora thaj olengere drakhina
- Terne Romengere drakhina thaj NGO

III. DUREDER

Jekh plano vash dureder vrama ka ovel kerdino cilosar te:

- shaj te dikhel pes i Strategija;
- fasililitirinen pes e Strategijkere respina thaj cilura ande relevantno politike pe regionalno thaj nacionalno nivelo;
- shaj te dikhel pes i Naformalno Platforma thaj i buchi so kerel o Phenjalipe;

- vazdel pes sama pe specifikane butjara importantno vash e Romane dzuvlja thaj chaja;
- kerel fasilitacija ko informacijako thavdipe e parneroncar;
- keren pes e lache praktike dikhline pe lokalno, nacionalno thaj regionalno nivelo.

IV. AKCIJAKO PLANO

Ki konsultacija e relevantno partneroncar, e Phenjalipaski Buchaki Grupa, sako duj bersh ka buhljarel jekh Akcijako Plano mangindoj te resel e Strategijakere cilon. E duje-bershengo Akcijako Plano ka kerel specifikane aktivitetura save so ka ikljon katar e strategjikere cilura, save so primarno, numa na vi ekskluzivno ka implementirinen pes kotar e Phenjalipe Naformalno Plattformatar thaj olaki Buchaki Grupa. Pali sako duje bersheski roata implementiribastar ka kerel pes evaluacija upral e implementirime aktivitetura thaj upral o impakto khetane e membronacar katar e Phenjalipe Plattformatar.

„Romane dzuvlia si te avel len legalno dzutipen te zuriaren penqo socialo thaj ekonomikani situacia aj te avel len akceso k-i edukacia thaj k-o sastipen sar kondicie vash o bukiaripen“, katar o Dipkipen e Komitetostar vash Egalno Shajutnimata opral e Dzuvlia thaj Mursha katar o Generalno Kidipen e Parlamentosqo andar o Konsilo e Evropaqo

www.coe.int

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, 28 of which are members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE